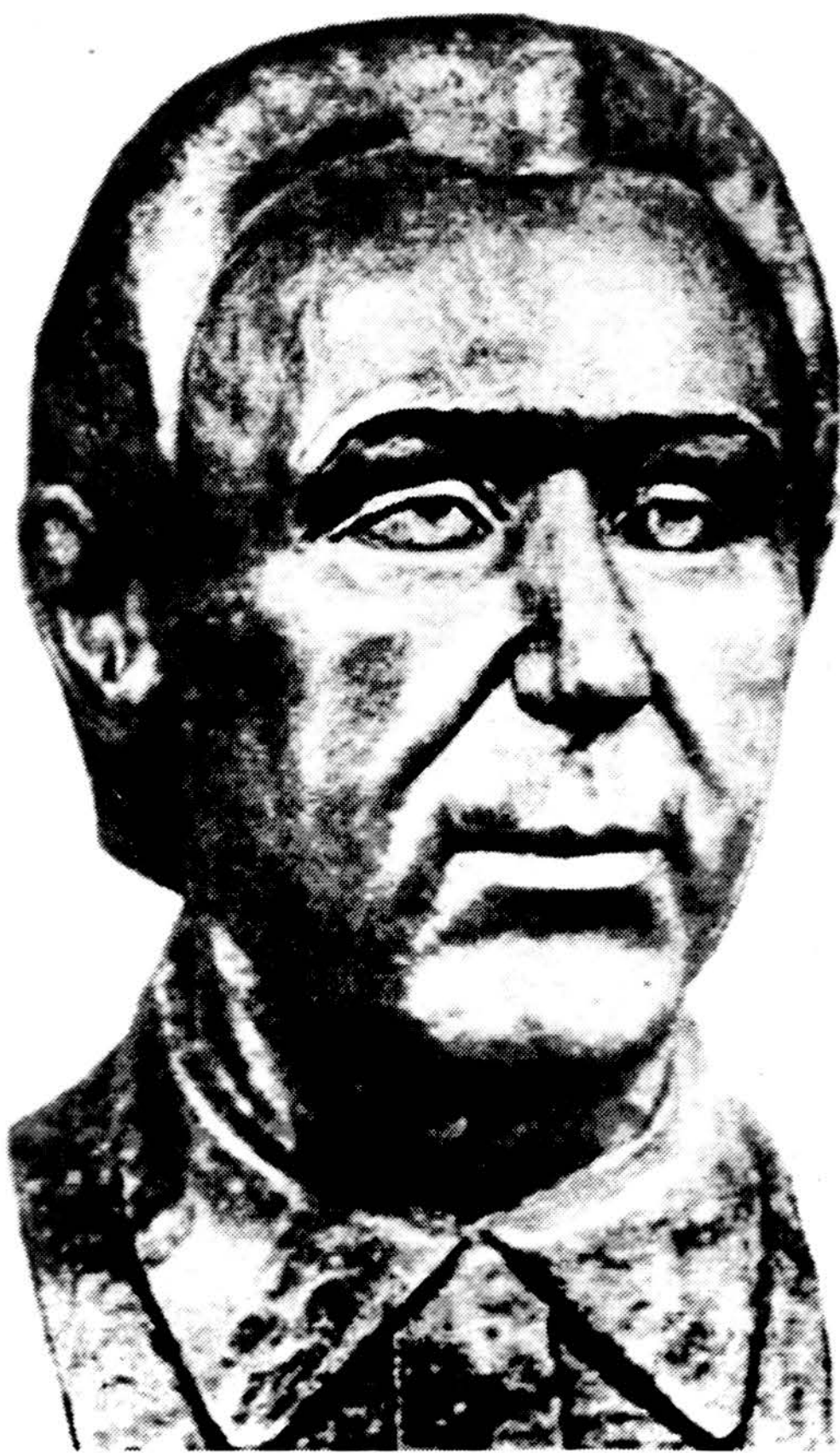

Donelaitis ir Mažoji Lietuva

L. F. W. Wenau (1930-2007) dėmesyje ir raštuose

Kristijonas Donelaitis

DR. MARTYNAS ir MARIJA PURVINAI

Išėjo Anapilin daugelio veikalų apie K. Donelaitį, jo giminę bei Mažosios Lietuvos praeitį autorius ir leidėjas, *Mažosios Lietuvos enciklopedijos* rėmėjas – Vokietijoje po ilgos ir sunkios ligos mirė Lutzas Friedrichas Wilhelmas Wenau (1930.XII.24-2007.III.04), kilęs iš Mažosios Lietuvos būrų Donelaičių-Donalių giminės.

Jo tėvas įsikūrė Berlyne 1927 metais, senatvėje domėjosi savo giminės istorija.

Berlyne Finansų ministerijos tarnautojo šeimoje gimęs L. Wenau po II pasaulinio karo atsikūrė sovietų okupuotoje Vokietijos dalyje, patyrė Vokietijos Demokratinės Respublikos (VDR) sukurto sovietinio režimo represijas. Nuo 1970 m. pateko VDR saugumo (STASI) priežiūron kaip politiškai nepatikimas istorijos mokytojas. Jau 1971 m. rudenį jam grasinta areštu. 1972 m. jis bandė bėgti į Vakarus. Tai pavyko tik 1973 m. žmonai ir 2 sū-

nums. 1972 metais už „netinkamas kalbas“ buvo areštuotas su savo septyniolikamete dukra Manuela; trejus su puse metų nuteistas kalėti ir tardytas žiauriomis sąlygomis ten neteko sveikatos. 1974 metais jį, kaip politinį kalinį, išpirkio VFR valdžia (VDR administracija anuomet pelnydavosi brangiai pardavinėdama savo kalinius Vakarų Vokietijai). Vakaruose L. Wenau mokytojavo iki pensijos 1984 m.

Vakaruose L. Wenau su šeima (žmona Margot ir 4 vaikais) įsikūrė Lilienthalyje netoli Bremeno – vėliau daugelio Lietuvos specialistų žinotoje sodyboje, savotiškame K. Donelaičio giminės ir Mažosios Lietuvos tyrimų centre.

Šią veiklą L. Wenau pradėjo 1980 metais, prisiminęs vyresniųjų pasakojimus apie jų giminės ryšius su Prūsų Lietuva ir Donelaičiais. Surinkti dokumentai patvirtino, kad 1896 metais vežikas Karlas Wenau, bežemio Ferdinando Wenau ir Wilhelminos Šermukšnaitytės (Schermukšznat) sūnus, vedė linų audėjo dukrą Augustę Charlottę Donalytę (Donalies) iš Stanaičių kaimo prie Gumbinės. Taip

susigiminiavo gal XVIII a. pradžioje į kraštą atvykusi Wenau giminė su dar XVII amžiuje Mažajoje Lietuvoje gyvenusiais Donaliais-Donelaičiais. Dar 1685 metais buvo minėtas Vilkošių kaime prie Gumbinės gimęs Kristupas Donalys (Donalies). Ne per toliausiai – Mozūrijos Sensburge buvo ir L. Wenau žmonos giminė, ten gyveno jos senoliai.

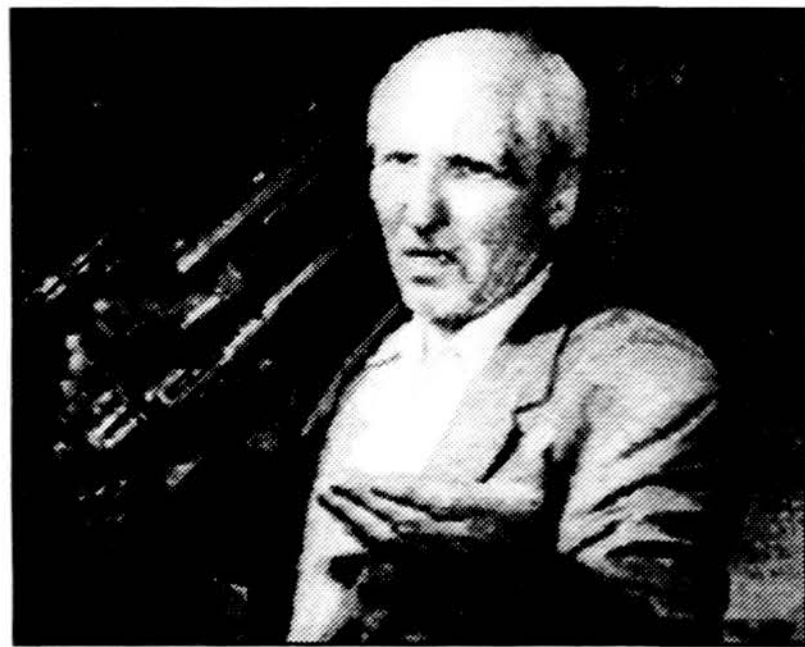
Užmezgęs ryšius su kitais Donelaičių palikuonimis Vokietijoje (deja, tos gausios giminės ainiai istorijos audrų buvo išstumti į Vakarus), daugelyje pasaulio archyvų surinkęs daugybę medžiagos apie tos giminės ir jos žymiausio atstovo – K. Donelaičio gyvenimą, L. Wenau dalyvavo daugelyje seminarų ir konferencijų, vakariečiams pasakodamas apie žymųjį Mažosios Lietuvos poetą ir jo aplinką. Naujos tyrimų galimybės atsivėrė susijungus Vakarų ir Rytų Vokietijoms – daug medžia-

gos pavyko aptikti Leipzigo archyvuose.

Suakapęs didelę leidinių apie tą kraštą biblioteką, daug archyvinės bei ikonografinės medžiagos, L. Wenau ėmėsi leidybinio darbo. 1997 m. jis Lilienthalyje įkūrė savo leidyklą, kurioje kasmet parengdavo vis naujus veikalus apie K. Donelaitį, jo giminę, Mažosios Lietuvos istoriją (pvz., 2000 metais buvo išleistos net 3 knygos bendros 480 puslapių apimties). 1999 metais jis savo lėšomis išleido K. Donelaičio raštų rinktinę, 1894 metais L. Passargės vokiečių kalba išleistus tekstus papuošdamas lietuvių dailininkų V. K. Jonyno ir V. Jurkūno iliustracijomis, savo parašytoje įžangoje aprašydamas didžiojo poeto gyvenimą bei jo kūrinį likimą. Tas leidinys daugeliu egzempliorių paplito po Vokietiją ir kitus kraštus, daugelį šiuolaikinių Vakarų žmonių supažindindamas su Mažąja Lietuva ir jos žymiuoju poetu.

Krašto ir būrų poeto tyrėjams ypač naudingas daugiatomis L. Wenau leidinys *Neue Donalitia*

Nukelta į 2 psl.

Lutz F. W. Wenau

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1 psl. Dr. Martynas ir Marija Purvinai.

Donelaitis ir Mažoji Lietuva L. F. W. Wenau (1930-2007) dėmesyje ir raštuose

3 psl. Ieva Šadzevičienė. Sielos linija ir dermės gelmė Jūratės Stauskaitės kūryboje.

4 psl. Anatolijus Lapinskas. Tautinio meno šventė Kaune.

5 psl. Loreta Venclauskas. Taurios tradicijos tąsa.

6 psl. Aldona Žemaitytė. Kai žydi sodai Suvalkijoje...

7 psl. Romualdas Kriaučiūnas. Vizijos tapo realijomis. *Prelatas*

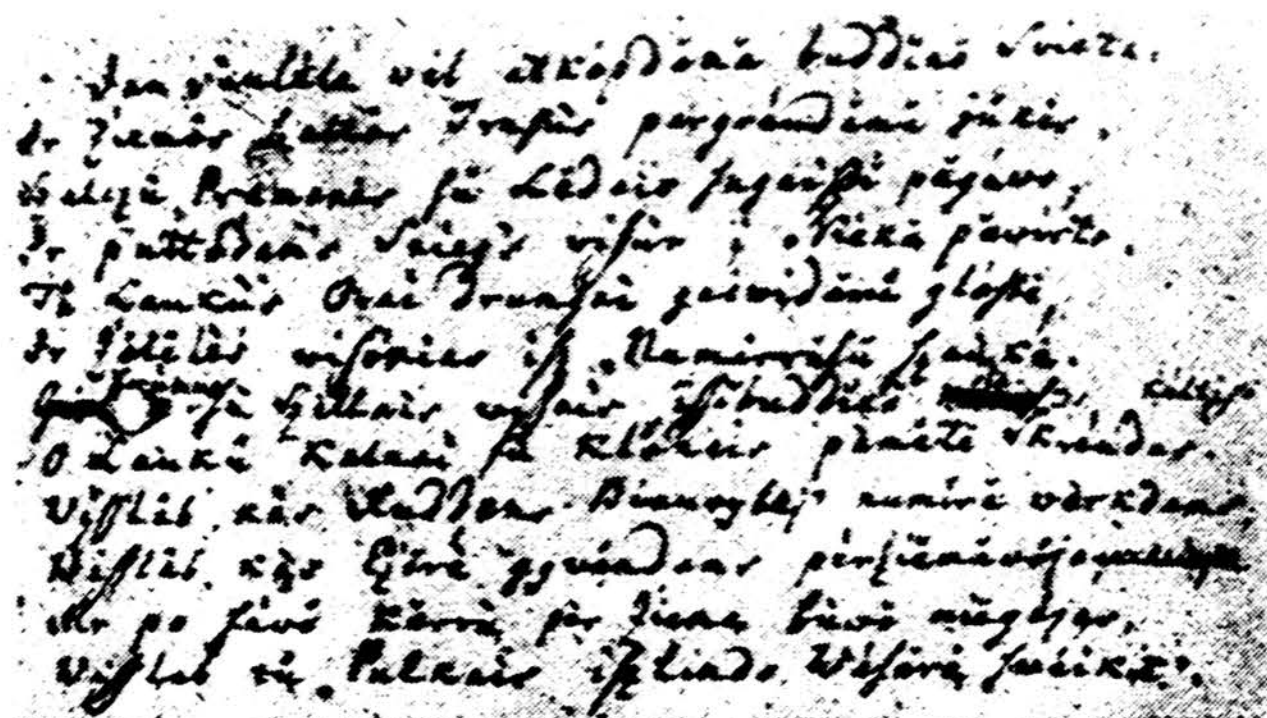
8 psl. Pranas Visvydas. Nejaugi tai odė džiaugsmui? Apie pomirtinę Jurgos Ivanauskaitės eilėraščių knygą.

Donelaitis

Atkelta iš 1 psl.

(*Naujoji donelaitika*), kuriame publikuota labai gausi medžiaga apie Tolminkiemio ir Lazdynėlių (K. Donelaičio gimtinės), Donelaičių giminės praeitį, poeto darbų sudėtingą likimą. Atskiruose veikalo tomuose publikuoti senieji žemėlapiai bei planai, pateiktos daugelio senųjų dokumentų faksimilės, įvairiose vietose (ir net kitose šalyse) aptikta medžiaga. Profesionaliems bei sąžiningiems tyrėjams ta gausi medžiaga gal ateityje taps labai naudingų pamatu būsimiesiems darbams apie Mažąją Lietuvą.

Neue Donalitiana pirmajame tome apibūdinamas Tolminkiemis pagal XVIII a. vidurio dokumentus, aprašyta klebonijos sodybos raida, apibūdintas dar XIX a. žymaus tyrėjo F. Tetznerio

K. Donelaičio „Metų“ rankraščio fragmentas.

leistas penkiatomis leidinys *Neue Donalitiana*, kurį savaip pratesė L. Wenau.

Antrajame tome L. Wenau aprašė kunigų našlių namą Tolminkiemyje, apibūdino F. Tetznerio nuopelnus donelaitikos baruose, parodė Donelaičių giminės palikuonių likimus Ragainės krašte.

Trečiajame tome pateikiami duomenys apie Donalių-Donelaičių-Donalicių giminę, aprašomas K. Donelaičio atspindėjimas XX amžiaus vokietaikalbėje literatūroje.

Ketvirtajame trijų dalių tome apibūdinama Tolminkiemio bažnyčios krikšto įrašų knyga (pildyta paties K. Donelaičio), pateikiama jos faksimilė, pateikiama Tolminkiemio parapijos ilgaamžė kronika.

Penktoajame tome apibūdinta K. Donelaičio asmenybė, aprašomi K. Donelaičio bei vokiečių santykiai laiko bėgyje, buvę poeto darbų vertimai.

Šeštajame tome pateikiama papildoma archyvinė medžiaga L. Wenau knygai *Einst war es die Große Wildnis* (Kadaise tai buvo Didžioji dykra).

Septintajame tome pateikta daugybė dokumentinės medžiagos apie Donelaičių giminės žmones, gyvenusius įvairiose Mažosios Lietuvos vietose, bei apie jų giminystės ryšius.

Jau minėtoje L. Wenau knygoje *Kadaise tai buvo Didžioji dykra* minėta gausi medžiaga pateikiama kaip vientisas pasakojimas apie Mažosios Lietuvos ir Donelaičių giminės ištakas, palaipsnių tų žmonių kūrimąsi buvusios Didžiosios dykros plotuose.

Ankstesnis L. Wenau pasakojimų apie didįjį poetą variantas (išleistas dar 1996 metais) vadinamas *Der Pfarerdichter von Tollmingkehmen und seine Zeit* (Kunigas ir rašytojas iš Tolminkiemio ir jo laikmetis) taip pat daugeliu egzempliorių paplito Vokietijoje bei kituose kraštuose.

L. Wenau parengė daug retos archyvinės medžiagos publikacijų (pvz., apie Galdapės, Darkiemio, Gumbinės, Stalupėnų apskritis, XIX a. viduryje pildytą Galdapės miestiečių knygą, Tolminkiemio parapijos XIX a. aktus).

L. Wenau ne kartą bendradarbiavo ir su kitais krašto tyrėjais, rengiant knygas apie atskiras vietas Mažojoje Lietuvoje. Pavyzdžiui, su W. Rothe ir H. Gruberiu jis parengė ir išleido knygas apie

Galdapės, Romintos, Žydkiemio, Tolminkiemio parapijas.

Žlugus Sovietų Sąjungai nuo 1991 metų L. Wenau pradėjo lankytis Mažojoje Lietuvoje, daug kartų buvo Tolminkiemyje, lankėsi Gumbinėje ir kitose Donelaičių giminei svarbiose vietose. Veiklus žmogus ten rūpinosi K. Donelaičio atminimo įamžinimu, vis atsimušdamas į dabartinės administracijos ir gyventojų priešiskumą Mažosios Lietuvos praeičiai. Kelerius metus bandęs didžiojo poeto atminimą pagerbti bent nedidele memorialine lenta Stalupėnuose (dabar Nestorovo, kurių bažnyčioje – sugriautoje sovietinės okupacijos metais – K. Donelaitis pradėjo savo ganytojišką veiklą), galop buvo priverstas atsisakyti to sumanymo. Susidūręs su dabartinių krašto gyventojų priešiskumu ir vandališkais įpročiais, turėjo atsisakyti minčių apsigyventi Karaliaučiaus krašte – dabartinėje Kaliningrado srityje. Liūdnai nuteikė

ir šiandieninė aplinka – suniokotas kraštas, dešimtimis kilometrų nusidriekusi „stepė“ – dykros buvusių daugybės kaimų ir judaus gyvenimo vietose. Daugelį kartų L. Wenau teko patirti, kad dabartiniais funkcionieriams bei daugumai naujųjų gyventojų pirmiausiai rūpi jo iš Vakarų vežta labdara – materialinės gėrybės, o ne pradinusios praeities dalykai, atgaila už krašto barbarišką suniokojimą.

Nuo 1998 metų L. Wenau įsikūrė se-

nojoje sodyboje netoli Kintų, kur su šeima praleisdavo vasaras, susilaukdamas daug lankytojų. Savo negalias slėpęs energingasis žmogus ėmė uoliai tvarkyti tą pamiškės sodybą, ten sukurdamas tvarkos ir grožio oazę. Mačiusieji įvairiausius darbus bedirbantį L. Wenau dažnai prisimindavo Kristijoną Donelaitį – daugelio amatų meistrą, statytoją ir tvarkytoją. Apsilankiusieji galėjo gėrėtis šeiminingo žaižaruojančia energija, stebėtis Mažosios Lietuvos ainio dideliais (ir dažniausiai įgyvendinamais) planais.

Vasarai prabėgus L. Wenau vėl darbuodavosi Lilienthalyje tarp savo didžiųjų rinkinių, savo susikurtoje leidėjo ir tyrėjo kūrybinėje dirbtuvėje. Nepaisydamas blogėjusio regėjimo, kėsdamas neretas operacijas, priklausydamas nuo gyvybę pratęsiančių medikamentų, jis rengė vis naujus veikalus, rūpinosi jų leidyba ir platinimu. Apsilankantiems svečiams belikdavo stebėtis vulkaniska L. Wenau energija, jo begaliniu optimizmu bei darbštumu. L. Wenau girdavo kasmet vis gražėjusią Lietuvą, vis labiau besiskyrusią nuo skurdaus Karaliaučiaus krašto. Už jo ilgą metę veiklą Mažosios Lietuvos kultūros labui L. Wenau ir jo žmonai buvo suteikta Lietuvos Respublikos pilietybė.

Žlugus viltims pažymėti K. Donelaičio atminimą šiandien nesvetingame Karaliaučiaus krašte, jau silpstant jėgoms, L. Wenau ėmėsi organizuoti paminklinio ženklo didžiajam poetui pastatymą Rambyno-Bitėnų kapinaitėse – vis dar kuriamame Mažosios Lietuvos panteone. Jis sutelkė Donelaičių – Donalių giminės palikuonis bei poeto gerbėjus iš Vokietijos, surinko lėšas statybai, dalyvavo paminklinio ženklo – simbolinio altoriaus pašventinimo išpūdingose iškilmėse.

Po džiugių akimirkų teko susidurti su šiandieninės Lietuvos tikrove. Kaip ir Karaliaučiaus krašte – Kaliningrado srityje naujieji Klaipėdos krašto gyventojai ėmė protestuoti prieš neva „svetimų ateivių“ (Mažosios Lietuvos senųjų gyventojų) kultūrinės iniciatyvas. Įpratusieji monopolizuoti ir savaip aiškinti K. Donelaičio ir Mažosios Lietuvos palikimą tūžmingai užsipuolė ateivį iš Vakarų, demonstruodami

Paminklo kun. Kristijonui Donelaičiui pašventinimas.

skirtingų civilizacinių arealų žmonių mentaliteto nesutaukomus skirtingumus.

L. Wenau teko susidurti ir su kai kurių Lietuvos veikėjų bei ištisų institucijų arogancija, demonstratyviai ignoruojant ar suniekinant ilgamečius kruopštus tyrėjo darbus, priekabiauojant dėl smulkmenų, nutylint L. Wenau aptiktas (bet kam nepatogias) Mažosios Lietuvos istorijos bei K. Donelaičio giminės raidos aplinkybes. Kai kas Lietuvoje įprato jaustis vieninteliais didžiojo poeto palikimo tvarkytojais, jo gyvenimo aiškintojais. Kai ką labai suerzino tai, kad Vakaruose tebegyvena nemaža praeityje gausios Donelaičių giminės palikuonių – dar ir tyrinėjančių savo krašto praeitį. Po senovei kai kas išdidžiai tebežiūri į vakariečius – nors ir kur kas toliau pažengusius to krašto istorijos tyrimuose. Vis dar stengiamasi Mažąją Lietuvą vaizduoti pagal Plungės ar panašius standartus, vien pagal naujųjų ateivių – po Antrojo pasaulinio karo pakeitusių senuosius krašto gyventojus – mentalitetą.

Nors ir susidurdamas su skurdžia Lietuvos tikrove, L. Wenau liko mūsų krašto gerbėjas. Nebesulaikomai blogėjant sveikatai jis dar ardė savo didžiuosius rinkinius, rūpinosi jų tinkamu supakavimu, savo daugelio metų darbus skirdamas Vilniaus universitetui. Savo parengtą veikalų komplektą L. Wenau dovanojo Lietuvii literatūros ir tautosakos institutui. Jis visai rėmė *Mažosios Lietuvos enciklopedijos* leidybą.

Belieka tikėtis, kad būsimosios kartos – gal mažiau varžomos sovietinio paveldo bei provincialių prietarų – deramai įvertins uolaus Mažosios Lietuvos tyrėjo Lutzo Wenau gausius darbus ir jo didžiulį indėlį.

Dr. Martynas Purvinas yra *Mažosios Lietuvos enciklopedijos* vyriausiasis redaktorius, o Marija Purvinienė – tos enciklopedijos architektūros skyriaus vedėja. ♦

Vilkųškų parapijos kunigas M. Kairys tarp kun. Kristijono Donelaičio ainių Kurt Donalies ir Lutz Wenau.

D. Petkūno nuotrauka

Sielos linija ir dermės gelmė Jūratės Stauskaitės kūryboje

IEVA ŠADZEVIČIENĖ

Linija, taškas, dermė formuoja meną. Grafiškoje jos apjungiamos milijonais variacijų, susipinančių į begalines reikšmes ir vėl grįžtančių į pirmą pradę savastį. Viena žymiausių Lietuvos dailininkių Jūratė Stauskaitė (dirbanti grafikos, akvarelės, scenografijos, knygų iliustravimo srityje) šį pavasarį rengiamų parodų ciklą įtraukė ir viešnagę Jungtinėse Amerikos Valstijose. Čiurlionio meno galerijoje, Jaunimo centre, eksponuojama jos grafikos ir piešinių paroda „Toli Arti“ (kuri buvo pervežta į New York Lietuvos konsulatą) atspindi esmingiausius kūrėjos meninius ieškojimus. Ankstyvą pavasarį Lietuvoje Jūratės Stauskaitės kūrinius buvo galima pamatyti įvairiose ekspozicijose: knygų iliustracijos, ekslibrisai papuošė Nacionalinę Martyno Mažvydo biblioteką (paroda „Knyga, kaip meilės guolis“), grafikos darbai – retrospektyva („Mitas ir tikrovė“) – buvo eksponuojami Vilniaus vaikų ir jaunimo meno galerijoje, Mokytojų namuose; akvarelė, skulptūra („Čia, bet ne dabar“) – galerijoje „Artima“; pieši-

niai, tapyba („Ne taip juoda, kaip atrodo“) – Lietuvos Aido galerijoje.

Veržli ir spontaniška, tuo pačiu kupina gilumo, linijos dvasinės prasmės, perregimo prisilietimo ir toninės bei plastinės dermės – J. Stauskaitės eksponuojamų kūrinių kalba perteikia žiūrovui brandų dailininkės pasaulį ir neaprepiamus kūrybinius ieškojimus. Viena pagrindinių jos kūrybos raiškos priemonių tampa linija: skirtingais gyvenimo laikotarpiais įgaunanti vis kitokią dvasinę ir meninę prasmę. Ne mažiau svarbi ir jausminė dėmės, šviesokaitos tonų estetika, dažnai gvildinama antropomorfizuotos, grojančios, šokančios, judančios figūros tema, veik kūrybiniu dailininkės totemu tapusio paukščio plastika.

Ankstyvesniuose grafikos darbuose J. Stauskaitė renkasi trapią, lengvą, besvorę liniją. Cikle „Keturių frazės Mocartui“ (1976) linija susijungia su kompozitoriaus gyvento laikmečio tematika ir suskamba rokokiui švelnumu. Kūriniuose juda trapios figūros, pagyvinamos rokoko ornamentais, žaismingais siužetais: amūras, dvariškis begaudantis drugelius. Tokios pat lengvos, šviesios, išpasakotos vien trapios linijos kalba ir iliustracijos H. K. Anderseno „Undinėlei“ (1971). Su kruopščiu dėmesiu kiekvienai detalei prieš mūsų akis atsiskleidžia svajingas povandeninis pasaulis: augalų girliandos, klasicistinius prancūziškus parkus primenantys geometrizuoti krūmai ir medeliai, alegorinės ir mitologinės vandens gelmių pasaulio figūros.

Trapią liniją žaidžiama ir ofortų cikle „Vilniaus medžiai“ (1981). Seni, gumburėti, laiko pa-

ženklinti medžiai, už kurių nusidriekia Vilniaus senamiesčio peizažas, susilieja su istorine praeitimi, virsdami vis dar gyvais jos liudininkais dabartyje.

Visa savo stiprybe linija išsirutulioja tokiuose darbuose kaip „Arlekinas“ (1984). Šiame triptike jaučiamas kūrėjos rankos lengvumas, tuo pačiu įkūnijantis energingą muzikinį piešinį. Trimituojanti arlekino figūra, vos nustygsta ją apibūrinančioje lapo erdvėje: jis susiriečia, išsilenkia, susikoncentruoja. Vienur linija, kaip muzika, įgauna lengvumo, kitur – žemėjant gamai – susitelkia į storesnį, tamsesnį kūrinių akcentą. Grafinėmis išraiškos priemonėmis čia „išdainuojama“ sielos muzika.

Ofortų kvadriptike „Baltas paukštis meta juodą plunksną“ (1983) atsiskleidžia neišsamiama J. Stauskaitės antropomorfizuotos moters figūros tema. Moteris/paukštis – nuogu kūnu, vietoje rankų išdygusiais sparnais, veidu, peraugusiu į snapą – kiek sustingsta judesyje, su neramia tonų kaita bando surasti savąją esatį. Juoda plunksna tampa šių darbų tamsiuoju akcentu, kontrastu baltajam sparnui, metančiam pilką šešėlį.

Paukštis – kaip simbolis – jau nuo senovės laikų nematerialiųjų dalykų, pirmiausia sielos įsikūnijimu. Sugebėjimas skristi jam leidžia nusimesti žemiškuosius pančius, minties greitumu pasiekti anapusinę, dvasinę sferą. Kvadriptike „Bandymas kristi“ (1983) lieka tik paukščio galva, pirmuosiuose dviejuose darbuose horizontaliai kyšanti viršutiniame dešiniame kampe, o trečiajame ir ketvirtajame – jau „gulinti“ kairiojoje, apatinėje, pusėje. Paukščio silueta – tai juodas, tai baltas, tai pilkas. Savo ruožtu jam kontrastuoja kiek paraizyti, kiek pataškuoti fonai, savyje talpinantys ir elipsės pavidalo elementus, darbuose palaipsniui bekeičiančius šviesokaitos skalę. Mišria technika atliktame triptike „Apie paukščius iš paukščių tako“ (1984), kūrinių fonai įgauna gelsvumo, tamsesni ir kontrastingesni toluose sklendžiančių apibendrintų paukščių siluetai pereina prie šviesesnės, minkštesnės meninės raiškos.

Ta pati lengva ir ekspresyvi linija atsikartoja ir dailininkės akvarelės darbuose, tik čia ji įgauna spalvinės dermės prisilietimą, net minimalizuotą, veik vienu teptuko brūkštelėjimu, išbaigtą žmogaus figūros, paukščio ar augalo kontūrą.

J. Stauskaitės iliustracijos knygoms kupinos gilaus dvasingumo ir visapusiško atsidavimo paralelinei – knygų realybei. Čia vyrauja menami peizažai, panirę į subtilias pilkšvai žalsvų spalvų dermes (pvz.: iliustracijos Tomo Sakalausko „Čakoni“), baltumas, šviesumas, išgaunamas nusauginant, nutrinant dažą: taip rūke sušvyti tolimos kalvos ir kryžiai.

Ekslibrisas

Jūratės Stauskaitės paroda Čiurlionio galerijoje, Čikagoje.

Jono Kuprio nuotraukos

Jūratė Stauskaitė

dailininkė kuria Rūtai Katiliūtei, A. A. Jonynui (ir kt.), ar net Pinokijui, kurio šimtmečiui paminėti (Exlibris fondazione/centenario di Pinocchio/1883-1983) vaizduojamas ožiu raitas „buratinas“.

„Galutinai supratau balto popieriaus svarbą, juodos dėmės skausmą, vos matomos, plonos linijos REIKŠMĘ, formato diktatūrą“, – išpažįsta J. Stauskaitė (Andriuškevičius A. 72 lietuvių dailininkai - apie dailę. Vilniaus dailės akademijos leidykla. 1998. P. 267.) Lietuvoje atskirose galerijose organizuotas parodų ciklas atstovavo skirtingiems Jūratės Stauskaitės kūrybos periodams. Į Jungtines Amerikos Valstijas atvežti kūrinių – atvirkščiai apjungia dailininkės darbus į vieningą kūrybinį atradimą. Jausminga, dvasinga, tobula, emocionali linija išgaunami figūrų siluetai; dailininkės kūrinių prisipildo tūkstančiais šviesokaitos dermių. ♦

Pranas Jurkonis tarp „Nemuno“ ansamblio narių.

Algio Mikolėno nuotrauka

Tautinio meno šventė Kaune

ANATOLIJUS LAPINSKAS

Kauno „Girstučio“ kultūros rūmuose kovo 31 d. įvykęs Velykų pasitikimo koncertas „Oi laukiu laukiu šventos dieneles“ sukvietė į vieną būrį prestižinius šalies tautinio meno ansamblius: Kauno „Gimtinę“, Kauno technologijos universiteto „Nemuną“, Alytaus „Dainavą“ ir Vytauto Didžiojo universiteto „Žilvitį“.

Tai buvo proga pažvelgti į šiuolaikinį lietuvišką tautinį meną, apvalytą nuo Lietuvos televizijos „Gero ūpo“ pseudoliaudiško meno karikatūrų, pajusti tikrą tautinę dvasią, muzikantų, dainininkų ir šokėjų bendravimo džiaugsmą. Tokių vakarų kaip šis, deja, Lietuvoje dabar beveik jau nerengiama.

Koncerte atskirai pasirodė „Gimtinės“ choras, „Nemuno“ ir „Dainavos“ ansamblių muzikantai, dainininkai ir šokėjai, o jungtiniame pasirodyme prie jų prisijungė ir „Žilvičio“ choristai. Ši tautinio meno šventė buvo kartu skirta šio renginio organizatoriaus, „Gimtinės“ ir „Dainavos“ ansamblio choro vadovo Prano Jurkonio kūrybinės veiklos 45-mečiui.

„Gimtinės“ dainos

„Gimtinė“ nėra dainų ir šokių ansamblis įprasta to žodžio reikšme, nes tai tik choras, jeigu ir pašokantis, tai tik savo malonumui, vadovui į rankas paėmus armoniką. Tačiau noras pabūti tautinio meno sukuryje nustelbė žanrinį nepatogumą ir „Gimtinė“ jau ne pirmą kartą įsilieja į dainų ir šokių ansamblių renginius ir, žinoma, į Dainų šventės Ansamblių vakarų koncertus.

„Gimtinė“ pradėjo jau aštuntuosius kūrybinės veiklos metus. Per juos būta ir pakilimų, ir nusileidimų, tačiau meilė dainai, šokiui, noras pabendrauti, prisiminti skaudžią praeitį (chore dainuoja daug tremtinių ir jų vaikų), o kartu ir negęstanti vilties šviesa geresnėms permainoms traukė ir traukia į būrį keliasdešimt vyresnės ir vidutinės kartos kauniečių. Beje, ansamblyje noriai dalyvauja ir jaunesnės kartos meno mėgėjai, radę šiame kolektyve nuoširdžią atmosferą, kūrybinį džiaugsmą, draugišką kolektyvą.

Per prabėgusius veiklos metus „Gimtinė“ dalyvavo daugelyje Kauno ir Lietuvos renginių, giedojo bažnyčiose, koncertavo Italijoje, Austrijoje, dalyvavo pajėgiausių šalies chorų festivaliuose. 2003 m.

ansamblis dalyvavo Pasaulio lietuvių dainų šventės Ansamblių vakare, šiuo metu rengiasi 2007 m. Dainų šventei.

Metas pristatyti ir jubilatą „Gimtinės“ vadovą. Tai profesionalus muzikas Pranas Jurkonis, vadovavęs įvairiems pasaulietiniams ir bažnytiniam chorams, dainų ir šokių ansambliams, dirgavęs dainų šventėse, sukūręs ne vieną dainą ir giesmę. Gausus sveikintojų būrys tarė ne vieną gražų žodį P. Jurkonui, na, o pats jubilatas palygino dainuojančią Lietuvą su žaliuojančiu mišku, kuriuo jis visą dešimtmetį gėrėjosi, dirbdamas choro vadovu Anykščių žemėje.

„Nemuno“ dainų ir šokių raštai

Kauno technologijos universiteto ansamblis „Nemunas“ buvo vienas pirmųjų, 1949 m. pabaigoje pasekusių valstybinio ansamblio, dabartinės „Lietuvos“ ansamblio pavyzdžiu, ir sujungusio į vieną meninį būrį muzikantus, dainininkus ir šokėjus. Ansamblio įkūrėjas buvo Aloyzas Čizas. Vienas aktyviausių ansamblio kūrėjų buvo tuometinis studentas, o netrukus ir vadovas Ričardas Tamutis.

Keletą vėlesnių dešimtmečių įvairiose apžiūrose ir konkursuose „kaudavosi“ du pagrindiniai varžovai – „Nemunas“ ir Vilniaus universiteto ansamblis. Ši konkurencija, be abejo, skatino meninio lygio kilimą, naujų programų kūrimą, apskritai – kelė jaunimo entuziazmą. Žinoma, nugalėtojams tuomet buvo sudaroma galimybė paragauti uždrausto vaisiaus – išvykti į užsienį. Tai buvo skanus masalas.

1978 m. ansamblis, vadovaujamas žinomo tautinio meno veikėjo Vlado Bartusevičiaus, parengė naują dviejų dalių, penkių paveikslų vientisą programą „Nemuno daina“. Ansamblio istorijoje – tai buvo didžiulis meninis laimėjimas. 1979 m. „Nemunui“ pradėjo vadovauti Pranas Jurkonis.

1989 m. „Nemuno“ 40-mečiui ansamblis parengė naują programą „Atgimstančiai Lietuvai“, su kuria keliavo per iš tikro atgimstančią Lietuvą. Pastaruoju dešimtmečiu, atsivėrus pasauliui, „Nemunas“ dažnai keliauja po Europą ir Ameriką, dalyvauja tarptautiniuose festivaliuose. Šiuo metu ansambliui vadovauja choreografe Margarita Tomkevičiūtė.

Įtaigus, tautiškai įprasminas „Nemuno“ pasirodymas „Girstučio“ scenoje dar kartą patvirtino aukštą ansamblio meninį lygį, susiklausymą ir

puikų susigyvenimą dainoje, šokyje, muzikoje. Nemuniečiai šį kartą pateikė pluoštą pavasarinės, taigi, velykinės nuotaikos kūrinių.

Būk sveika, „Dainava“

Senuoju jotvingių žemės vardu pasivadinęs Alytaus ansamblis šiemet švenčia veiklos 30-metį. Iš pradžių tai buvo garsaus tuo metu Alytaus namų statybos kombinato meno mėgėjų kolektyvas, vėliau naujosios ekonomikos vejamam išbarsčius imonę, ansambliui teko pajusti organizacinio neapibrėžtumo bangą. Dabar ansamblis turi liaudies meno studijos statusą, kurią iš dalies finansuoja miesto savivaldybė.

„Dainavai“ nuo pat įkūrimo vadovauja Danutė Plytnikienė, šiam ansambliui, o prieš tai Panevėžyje garsiam „Ekranui“ ansambliui atidavusi, galima sakyti, visą savo gyvenimą. Daugelis „Dainavos“ choristų dainuoja beveik 30 metų. Yra ir šokėjų veteranų grupė, net keturios įvairaus amžiaus jaunimo šokėjų grupės, suskaičiavus visus šokėjus, jų bus visas šimtas. Pridėjus muzikantus ir choristus, ansamblyje iš viso susidarys 150 liaudies meno mylėtojų ir propaguotojų.

Užsienio šalių sąrašas, kur ansamblis koncertavo, yra imponuojantis. Vien Jungtinėse Amerikos Valstijose – Tenessee valstijos „Dollywood“ pramogų parke rengiamuose „Nation“ folkloro festivaliuose ansamblis pabuvojo 7 kartus, keliskart Prancūzijoje, Kanadoje, taip pat Egipte, Azijos tolybėje – Malaizijoje. Europos šalis sunku būtų ir suskaičiuoti.

Kauno koncerte alytiškiai parodė ištis patrauklią ir idealiai liaudies meno koncepciją atitinkančią programą.

Galima tvirtinti, kad ansamblis tikrai klesti ir nesensta: choristų balsai nesilpnėja, šokėjų kojos neklumpa, muzikantų stygos tvirtos kaip niekada...

Jungtinės pajėgos

Susibūrę drauge ansambliai, prisijungus „Žilvičio“ ansamblio chorui, padainavo keletą dainų iš būsimosios Dainų šventės programos. Jungtinis ansamblis, kuris turėtų sudaryti būsimosios šventės pagrindą, skambėjo pakankamai tvirtai, muzikaliai ir pakiliai. Tai leidžia tikėtis, kad bent jau šie meno mėgėjų kolektyvai Dainų šventės Ansamblių vakare pasirodys visa tautinio meno galia. ♦

Taurios tradicijos tąsa

LORETA VENCLAUSKAS

Vadintinas koncertas — nebe pirmas Lietuvos vaikų globos būrelio „Saulutė“ pirmininkės Indrės Tijūnėlienės organizuojamas renginys — įvykęs š.m. balandžio 29 d. Lietuvos dailės muziejuje Lemonte. Greta pagrindinio tikslo — rūpybos skurstančiais mažaisiais, tokie koncertai supažindina mus su savaip ne mažiau svarbiu, nors tiesiogiai su „Saulute“ nesijungiančiu klausimu — muzikinės kultūros Lietuvoje padėtimi, su po užsienio valstybes išsibarsčiusių gabių solistų likimais.

Sovietų užtvarams sugriuvus, visi nustebome pamatę, kiek daug mūsų tautoje ir valstybėje talentingo jaunimo! Dažnai be atlyginimo suteikdami stipendiją, juos mielai priima studijuoti prestižiniai pasaulio universitetai. Tačiau lėšų pragyvenimui reikia susirasti patiems. Štai, kada pasijaučiame „atsilikę“ — turtuolių pilna, o mecenatų nėra. Lietuva nepriklausoma ir nuo išorės priešų apsaugota, bet iki šiol, anot vaizdingos Algimanto Zolubo metaforos, pati valstybė panaši į „karklyną“, kuris yra iškeruojamas „visų lygių valdžioje, de-ja, ir visuomenėje“ (žiūr. *Draugas*, gegužės 1 d.). Tad nėra ko stebėtis dėl muzikinės kultūros reikalų sprendimo. Tie patys „karklynai“ reikalingiems paramos solistams kelią užstoja. Tokios ir panašios mintys užplūdo, susipažinus su dainininko Edmundo Seiliaus ir pianisto Edvino Minkštimio biografijomis bei įdomaus jų koncerto pasiklausius.

Taigi — dainininko Edmundo Seiliaus programą sudarė įvairi romantinio stiliaus muzika, į ją įterpiančias Franz Liszt amžininko, Charles Alkan (1813-1888) virtuoziškas Variacijos fortepijonui, kurias atliko pianistas Edvinas Minkštimas.

Beje, romantizmui priskirtina ne tik toji nuostabi, išskirtinio populiarumo susilaukusi italų kompozitorių — Vincenzo Bellini (1801-1835) bei Giuseppe Verdi (1813-1901) — koncerte skambėjusi kūryba. Romantinis stilius nulėmė analogišką lietuvių muziką — Miko Petrausko (1873-1937), Juozo Gruodžio (1884-1948), Balio Dvariono (1904-1972), Aleksandro Kačanausko (1882-1959) — braižą, lietuvių dainininkų itin pamėgtą dėl galimybių pasinaudoti bendrine vokalinės išraiškos stilistika, kurią, iš nepaprastai turtingo ir žavaus romantizmo epochos repertuaro, minėtieji muzikai savitai adaptavo. Tad ir programos pabaigai puikiai tiko Austrijoje išgarsėjusio vengrų kompozitoriaus, operėčių meistro Franz Lehar (1870-1948) bei garsiojo austrų „Valso karaliaus“ — Johan Strauss (1825-1899) operėčių ištraukos.

Tiek spalvų, tiek diapazono požiūriu, solisto Edmundo Seiliaus balsas šviesus ir raiškus, savitai „tenorinis“. Operėčių fragmentai šiame koncerte visais atžvilgiais — žanro pristatymo, vokalo savybėmis ir nuotaikomis — buvo puikiai inter-

Edvinas Minkštimas ir straipsnio autorė Loreta Venclauskas.

pretuoti. Taip pat įspūdingai, tarsi koku tautiniu *bel canto*, koncerte nuaidėjo lietuviškasis repertuaras. Viskas tiko — frazuotės raišką stiprino puiki dainininko tartis (dikcija). O gimtosios kalbos pojūtis, muzikalaus menininko balse savaime paryškino papildomas tembrines balso puses, kurių koncerto pradžioje — dainuojant Vincenzo Bellini kūrinius itališkai — įsidėmėti nespėjau. Galbūt todėl, kad apskritai muzikaliai ir apgalvotai Bellini kompozicijas atlikdamas, solistas tarpais balsą forsavo. Tad ir jo stygų spalva keisdavosi, supanašėdavo.

Tiesą sakant, Vincenzo Bellini muzikai būdingas melodijų grakštumas ir subtili nuotaikų plėtotė, iš pirmo žvilgsnio, dainininkams gali pasirodyti nesunkiai išpildomu uždaviniu. Tačiau itališko *bel canto* technikos sunkumai, tarsi „užslėptos brastos“, įveikiami tik gerai įsisavinus šį — europietiškos kultūros pasaulyje — labiausiai paplitusį dainavimo būdą. Be gero tos srities pedagogo, nelengva išmokyti „teisingai“ kvėpuoti, o dainuojant — tiksliai atkartoti balsių, skiemenų skambesį ir įveikti visus frazavimo sunkumus, kad atliekamo kūrinio muzikinės mintys alsuotų laisvai ir tikroviškai. Ir kad dainininko balsas — savosios prigimties rėmuose — būtų deramai „susistygavęs“, be nuovargio (ir ilgam!) pajėgus atskleisti išraiškingiausią vokalinio talento puses.

„Italų įtaka Lietuvos muzikinei kultūrai bene optimaliausiai atsiskleidžia vertinant ją vokalo pedagogikos bei dainavimo aspektais. Akivaizdu, jog lietuvių dainavimo pedagogikos mokykla susikūrė ant senų italų mokyklos pagrindų“ — teigia muzikologė Jūratė Viliūtė straipsnyje „Muzika: Lietuva — Italija =?“ (Idomų viso rašinio tekstą galima perskaityti interneto puslapyje — Italy in Lithuania).

Tačiau per pastaruosius septyniolika metų, paminėtieji „italų mokyklos pagrindai“, regis, prarado stiprybę, nebeparuošiami visapusiškos *bel canto* technikos solistai. O jaunieji dainininkai

Po koncerto muz. Faustas Strolia (kairėje) sveikino Edmundą Seilių.

mokosi visur (Edmundo Seiliaus atveju, nuo 2006 m., net JAV pas Vinson Cole, New England Conservatory, Boston, MA), tik nepakliūna į Italiją. Turiu galvoje, ne epizodinius kursus, o rimtą balso ruošimo mokyklą. Jeigu šiam tikslui pinigų trūksta Lietuvos kultūros ministerijoje, tai gal jų atsirastų Tėvynės rūpesčiams mecenatų gretose?

Niekas mūsų tautinei bendruomenei nepadės — tik mes patys. Kaip ir kitos tautos neprašo išmaldos iš kaimynų. Šiuo metu kultūros supratimas Lietuvoje iš valdančiųjų pusės yra sekus. Ir niekas nepasikeis, kol „pasaulio lietuviai“ nesupras savo misijos — padėti jaunajai kartai ištobulinti gabumus iki pasaulinių standartų.

O gabiųjų muzikos kūrėjų ir artistų — atlikėjų yra labai daug. Štai ir minėtame koncerte pasirodęs pianistas Edvinas Minkštimas (Kaune Juozo Naujalo muzikos gimnaziją pabaigęs pas pianistę Tatjaną Murašą, o Lietuvos muzikos akademijoje studijas pratęsęs ir magistro laipsnį įgijęs prof. Veronikos Vitaitės klasėje) šiuo metu tobulinasi Juilliard School of Music and Drama, New Yorke.

Edviną Minkštimą, gabų pianistą, kaip ir Andrių Žlabį (apdovanotą Kultūros tarybos Muzikos premija už 2005 metais paruoštą Vytauto Bacevičiaus kūrybos rečitalį) vertėtų pasikviesti rečitaliui ir į Čikagą, ir į kitus miestus Amerikoje. Tikėtina, kad visose JAV ir Kanados Lietuvių Bendruomenėse atsirastų pakankamai daug ne tik vokalo, bet ir skambinimo fortepijonu mėgstančių klausytojų. Tuo labiau, kad Lietuvos vaikų globos būrelio „Saulutė“ rėmėjai yra jautrūs ir mūsų tautos visuotinės kultūros reikalams. ♦

Pianistas Edvinas Minkštimas ir dainininkas Edmundas Seilius „Saulutės“ surengtame labdaros koncerte Dailės muziejuje Lemont, balandžio 29 d.

Laimos Apanavičienės nuotraukos

Kai žydi sodai Suvalkijoje...

ALDONA ŽEMAITYTĖ

Ankstyvą pavasarį su Marijampolės rajono savivaldybės darbuotoju Arvydu Bajoru ir Vilkaviškio krašto muziejaus etnografe Aušra Mickevičiene važiuojau jau gerokai pradžiuvusiais Šunskų apylinkių keliais. Virš Oželių kaimo laukų į šiaurę skrido pora gervių, lėtai vasnodamos savo plačiais sparnais. Laukai dar snaudė, jau žadinami pavasario šauksmo, o mes svarstėm, kaip gelbėti unikalią Magdalenos ir Jono Stankūnų tėviškę, Oželių vienkienį, nuo visiško sunykimo. Erdvus namas, suvalkietiška „stuba“, priminė nedidelį dvarelį savo antru aukštu, paslėptu plačiu stogu ir papuoštu mansardomis. Bet... kaminas įgriuvęs, grindys išluptos, koklių krosnys išgriautos, langai išdaužyti. Sveiki likę tik po namu išmūryti rūšiai – kaip mieste, su arkimėmis atramomis ir plačiais akmeniniais laiptais. Iki 1993 metų šiame name dar gyveno po 5–6 šeimas, o paskutinioji gausi šeimyna išsikraustė tik 2002 metais. Ar ne ji pabaigė niokoti visą žmogiškąją ir materialiąją tų namų gerovę? Šalia namo – klėtis, kurią reikia įrašyti į saugomų liaudies architektūros paminklų sąrašą, bet tuo irgi kol kas niekas nesirūpina. Kitų pastatų jau tik pamatai, apaugę užmiršimo žole, arba begriūvantys sienojai, ardomi laiko, gamtos ir žmonių. Tik links mutis Žvirgždės upelis gurga per akmenėlius, apjuosdamas gyvenamąjį namą ir sodą. Tik senieji šimtamečiai ažuolai ir maumedžiai dar laiko buvusių laikų garbę ir meną tvirto, turtingo, šviesaus ūkininko darbštumą, estetinio grožio pojūtį ir reiklumą tvarkai bei pastovumui.

Kai dailininkė Magdalena Stankūnaitė-Stankūnienė, Vilkaviškio garbės pilietė, Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordininkė, geraširdė Suvalkijos ir kitų mūsų krašto vietovių kultūros labdarė, savo paveikslais išpuošusi ne tik Vilkaviškio ar Marijampolės, bet ir daugelio Lietuvos miestų ir miestelių muziejus, ligonines, mokyklas, iš Čikagos pirmą kartą atvažiavo į gimtuosius Oželius, pravirkto gaudžiomis ašaromis, pamačiusi, kokį pėdsaką jos gimtuosiuose namuose paliko bolševikinė okupacija. Iš pradžių Magdalenos brolis Jonas Stankūnas manė, kad atgaivins tėviškę ir vasaras leis joje, o ne karštoje Floridoje. Deja, jėgos buvo ne tos, o laikas bėgo... Tada kai kuriems žmonėms kilo mintis Stankūnynę atkurti ir panaudoti kilniems tikslams. Tie žmonės – vietiniai, suvalkiečiai, tad mano tikslas buvo pakalbinti juos, paklausti, kuo jie gali prisidėti prie Oželių vienkienio prisikėlimo. Pagaliau tai ne vien Magdalenos Stankūnienės, bet ir visų Suvalkijos išeivių, kultūros ir meno žmonių atminimo pagerbimo problema. Juk atkurtoji dr. J. Basanavičiaus tėviškė Ožkabaliuose yra ne tik vilkaviškiečių, bet

ir visos Lietuvos pasididžiavimas. Salomėjos Nėries tėviškę tvarkė, kol buvo gyvas, jos sūnus Saulius, dabar ten dar gyvena jo žmona. Poeto Kazimiero Bradūno tėviškė irgi laukia pagalbos. Suvalkija turtinga žymių savo kraštiečių gimtinėmis, bet kuo daugiau tokių kultūros salelių, tuo gražesnis tampa ir daugiau dvasios žmonių teikia pats kraštas. Tą supranta Marijampolės apskrities administracijos viršininkas Albinas Mitrulevičius. Jo nuomone, atkurti Ožkabalių vienkienį yra abiejų savivaldybių – Vilkaviškio, kurios žemėje yra sodyba, ir Marijampolės, kuri turi gerų norų, – garbės reikalas. Reikėtų kurti bendrą viešąją įstaigą, ieškoti paramos per Europos Sąjungos struktūrinius fondus, per Lietuvos Vyriausybę, pavienius rėmėjus ir atstatytoje Stankūnienėje įsteigti tai, kas suteiktų džiaugsmo labiausiai jo reikalingiems ir gyvenimo nuskriaustiems. O kas yra tie, kuriems labiausiai reikia džiaugsmo ir kurie galbūt labiausiai nuskriausti gyvenimo? Vaikai ir seneliai. Našlaičiai, beglobiai, vieniši mažieji žmogukai, kuriems dar tik prasideda gyvenimas, ir tie saulėlydžio palydovai, kurie nori ramiai ir saugiai užbaigti savo dienas.

Tokia pirminė idėja ir buvo sumanyta Magdalenos ir Jono Stankūnų, kai jie pasiūlė padovanoti savo gimtinę Lietuvos našlaičiams. Atsiliepė monsijoras Vytautas Kazlauskas, kurio globotiniai tiesiog dūsta Kaune ir kuriems reikia miško, pievų erdvės, upės arba ežero ramybės. Deja, Oželiai nuo Kauno yra toli, globos namų augintinių ten nenuveši, per didelę prabangą iš geradarių labdaros išlaikomai įstaigai. Apsistota ties Akivilais šalia Marijampolės, kur vadinamajame vaikų kaime, plyname lauke, stovi dešimt namų, pripildytų jaunų gyvenimų – nuo visai mažutėlių, iki aštuoniolikmečių, kurie nenorom (o kai kurie gal ir mielai) palieka gimtaisiais tapusius antrus namus ir „mamas“ bei „tetas“, pakeitusias tikruosius tėvus.

Vaikų kaimas ties Marijampole, įsteigtas to paties entuziasto kunigo Vytauto Kazlausko, jau keliolika metų gyvena savo ritmu. Jį globoja italai, Brešės vyskupijos vienuoliai. Šiuo metu Akivilai turi rūpestingą direktorių Vytautą Šulinską, buvusį miškininką, kuris svajoja apie daugybę me-

Namo gonkeliuose stovi muziejininkė Aušra Mickevičienė, tyrinėjanti Suvalkijos etnografinės sodybas.

džių, krūmų, gėlynų, apie vandens telkinį, apie estetišką aplinką – visa tai, ko dabar taip trūksta Akiviluose. Sužinojęs, kad gali atsirasti galimybė įsigyti Oželių vienkienį, savotišką Akivilų vasaros filialą, kur ne tik vaikai, bet ir juos globojantys suaugusieji atsigauntų gamtos prieglobstyje, direktorius pasakojo, kad net sapnavo tą sodybą. O pamatęs ją tikrovėje stebėjosi, kaip vaizdas tiksliai atitiko jo sapną. Direktoriaus vizijas ir lūkesčius atšaldė Vilkaviškio vyskupijos ekonomas kun. kaunaininkas Donatas Jasulaitis, įvertinęs sodybos atstatymą penkiais milijonais litų. Iš kur juos paimsi? Bažnyčia „biedna“, pati su italų pagalba vos išlaiko Akivilų vaikų globos namus.

Oką sako, dvi savivaldybės, kurių garbės reikalas būtų ieškoti išeities, kad Oželiai atsistotų ant kojų tokioje didybėje ir grožybėje, kokioje buvo prieš Antrąjį pasaulinį karą? Vilkaviškio rajono meras Algirdas Bagušinskas apie šį reikalą kalba be entuziazmo, jo nuomone švaistyti pinigų sodybai, stovinčiai vidury laukų, nėra prasmės, geriau tęsti pradėtą paramą kitiems vaikų namams ar kitoms Vilkaviškio savivaldybės išlaikomoms socialinėms įstaigoms. Iš pokalbio supratau, kad jam jau yra įkyrėjusi ši tema. Marijampolėje su Magdalenos Stankūnienės labdara Suvalkijos kultūrai susiklostė kur kas šiltesni santykiai. Ir buvęs meras Vidmantas Brazys, ir dabartinis meras Rolandas Jonikaitis supranta, kad M. Stankūnienė yra tikra savo krašto patriotė, materialius turtus mokanti paversti dvasiniais. Marijampolėje veikia Kartų namai, kuriuose kartu gyvena ir maži, ir seni, likę be artimųjų globos. Galbūt Stankūnų vienkienis jiems taptų vasaros džiaugsmo valandomis. Tokia idėja šmėstelėjo vicemero Brazio galvoje, ir, duok Dieve, kad padedant kitiems vietinės valdžios atstovams ji realizuotųsi. O gal čia galėtų būti įsteigtas liaudies amatų centras, kuriame vyktų įvairūs seminarai, mokomieji kursai. Toks centras Oželiuose galėtų veikti kiaurus metus.

Marijampoliečiai džiaugiasi Magdalenos Stankūnienės vardo menų galerija, kuri tapo gyvybingu miesto dailininkų ir kitų kultūrininkų židiniu. Marijampolės kultūros centro etnokultūrininkė Onutė Surdokienė, kuri rūpinasi parodų keitimu šioje galerijoje, sako, kad čia kas mėnesį pasirodo vis nauja paroda. Kiekvienas Marijampolės dailininkas svajoja patekti į šią šviesią ir jaukią patalpą. Marijampoliečiai sulaukia ir svečių – menininkų, ne tik iš aplinkinių rajonų, bet ir iš sostinės. Tapyba, akvarelė, grafika, liaudies menai... Parodos atidaromos, palydint muzikai ar poezijai, ir Magdalenos menų galerija pamažu tampa ta vieta, į kurią marijampoliečiai renkasi ne tik meno pažiūrėti, bet ir padiskutuoti apie jį, apie kultūrą

Stankūnų „stuba“ medžių apsuptyje.

Vizijos tapo realijomis

ROMUALDAS KRIAUCIŪNAS

Prelatas Mykolas Krupavičius. Straipsnių rinkinys. Sudarytojai Edvardas Kriščiūnas, Aldona Vasiliauskienė. Vilnius: „Versus aureus“, 2007. Minkštais viršeliais, 320 psl. Kaina nepažymėta.

Knygos metrikroje parašyta: „Leidiny *Prelatas Mykolas Krupavičius* skirtas vienai iškilniausių XX a. Lietuvos istorinių asmenybių atminti. Reikšmingiausi M. Krupavičiaus nuopelnai Tėvynei: įvykdyta žemės reforma, kuri sukūrė patriotinį visuomenės sluoksnį; jis buvo vienas iš Lietuvos krikščionių demokratų partijos kūrėjų, ilgametis jos vadovas; 1944-1955 m. vadovavo VLIK'ui; 1949 m. įkūrė Pasaulio Lietuvių Bendruomenę lietuviškai dvasiai išsaugoti; vienas iš Lietuvos chartos autorių“.

2005 metais suėjo 120 metų nuo prel. Mykolo Krupavičiaus gimimo ir 35 metai nuo jo mirties. Tos sukaktys buvo prideramai paminėtos Lietuvoje ir išeivijoje. Vykusiuose minėjimuose, akademijose, pagerbimuose bei spaudoje buvo prisimintas jo gyvenimas ir pasiekti darbai. Dalis tų pastangų buvo surinkta ir paruošta leidiniui. Vytauto Didžiojo universiteto istorijos fakultetas Visuotinės istorijos katedros posėdyje 2006 m. spalio 27 d. rekomendavo šį darbą spausdinti. Knygos išleidimą rėmė Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija. Jau atspausdinta knyga buvo mano rankose 2007 m. kovo pabaigoje. Tai 5-toji serijos „Bažnyčios šviesa“ knyga. Tikrai greitai apsisuktai!

Paskutinio viršelio aplanke trumpai susumuojamas knygos turinys. Knyga susideda iš dviejų dalių. Pirmoje dalyje yra originalūs moksliniai tyrimai, o antroje – priedai. Rinkinys pradedamas JE vysk. Sigito Tamkevičiaus, SJ, pamokslu, pasakytu Kristaus Prisikėlimo bažnyčioje Kaune perlaidojant iš Čikagos atvežtus prel. Mykolo Krupavičiaus palaikus, ir Žemės ūkio ministrės prof. Kazimiros Prunskienės mintimis.

Pirmoje dalyje kun. Vytautas Bagdanavičius atskleidžia prelato – dvasininko ir politiko – veiklą. Toliau Kazimieras Kuzminskas rašo apie Krikščionių demokratų partijos veikėjo asmenybę. Apie atliktą Žemės ūkio reformą rašo doc. dr. Algimantas Kurlavičius. Juozas Banionis pristato VLIK'o pirmininką. Darius Juodis susumuoja sovietinio saugumo organų dėmesį prelatui ir planus jį sunaikinti. Lionė Lapinskienė aptaria Mykolo Krupavičiaus ir Petro Būtėno darbus, skirtus dvasiniam lietuvių tautos ugdymui. Ilgiausiu šio leidinio straipsniu – 100 puslapių – dr. Aldona Vasi-

liauskienė apžvelgia Lietuvoje ir išeivijoje atliktus darbus, įamžinant prel. Mykolo Krupavičiaus vardą.

Prieduose pateikiami du memorandumai okupacinėms valdžioms ir Lietuvių Charta, prie kurios atsiradimo prelatas daug prisidėjo. Išspausdintas ir paties prelato straipsnis apie masių auklėjimą. Po to dar įdėtas detalus prelato atminimo paminėjimas Lietuvos Respublikos Seime 2006 m. rugsėjo 21 d. Knygos pabaigoje gale įdėtos šešių pagrindinių straipsnių santraukos, pavadintos „reziumė“. Viena puslapyje pristatomi straipsnių autoriai, bet nė žodžio apie pačioje knygos pradžioje – randamus kalbėtojus. Iš paminėtų aštuonių kalbų bei rašinių autorių, vienas yra išeivis, miręs 2001 m. Tai kun. Vytautas Bagdanavičius. Jo straipsnis paimtas iš 1972 m. *Tėvynės sargo*. Pagaliau, paskutiniai septyni knygos puslapiai skirti Asmenvardžių rodyklei.

Nieko nežinant apie knygos atsiradimo istoriją, ją paėmus į rankas, pasižiūrėjus į viršelį (prelato nuotrauka dar jaunystėje) ir atskleidus titulinį puslapį susidaro įspūdis, kad čia yra prel. Mykolo Krupavičiaus straipsnių rinkinys, nes taip ten parašyta ir nieko daugiau.

Labai pasigesta kokios nors leidinio pratarinės ar įvado. Kaip atsirado šio leidinio mintis, kaip parinkti straipsnių autoriai, kaip buvo renkama medžiaga, kas talkino? Knygos pradžioje įdėtos „homilijos“ (kodėl ne pamokslo?) pabaigoje gale pažymėtas jos autorius. Tuo tarpu kita autorės pavardė įrašyta pačioje kalbos pradžioje. Tokia tvarka palikta ir kitiems straipsnių autoriams.

Visi straipsniai yra įdomūs ir pilni įvairios informacijos ar minčių. Daug bendros informacijos jau buvo žinoma iš ankstesnių knygų bei kitų aprašymų, bet visuose buvo ir naujų faktų ar jų niuansų, praplečiančių skaitytojo žinių bagažą. Man asmeniškai mažiausiai žinoma buvo tai, kas aprašyta Dariaus Juodžio straipsnyje apie Mykolą Krupavičių KGB bylų puslapiuose.

Stambiausias rašinys yra apie prelato įamžinimo realijas ir vizijas, parašytas Aldonos Vasiliauskienės. Tai tikrai kruopščiai surinkta ir sukelta informacija apie organizuotas konferencijas, skaitytus pranešimus, vestus pokalbius su moksleiviais, straipsnius respublikinėje, apskrities, rajoninėje bei išeivijos spaudoje ir kitus atliktus darbus. Atrodo, kad aprašyti įvykiai yra gerai dokumentuoti, nurodant šaltinius ar atsakingus asmenis.

Man pačiam teko artimai bendrauti su Amerikoje susikūrusiu JAV lietuvių Visuomeniniu komitetu, kurio pirmininku pažymėtas Pranas Povilaitis. Taipli autorės pastaba, kad čia išskirtinį darbą atliko Edvinas Giedrimas. „Pirmiausia, jo iniciatyva suburtas JAV lietuvių Visuomeninis komitetas, be to, jis negailėjo savo lėšų ir laiko skambučiui bei laiškam į Lietuvą... Jis taip garsino Krupavičiaus vardą, kad tas vardas tapo plačiai žinomas. Visų universitetų rektoriai, 40 seimų, rašytojai ir kt. žymūs žmonės jo iniciatyva pasirašė po peticija dėl suteikimo po mirties Krupavičiui valstybinio apdovanojimo“ (psl. 168).

LR prezidentas buvo prašomas prelato Mykolą Krupavičių apdovanoti aukščiausiu Lietuvos įvertinimu – Vytauto Didžiojo ordinu su aukso grandine. Toliau knygoje rašoma, kad aukščiausias apdovanojimas – Vyčio Kryžiaus ordino Didysis kryžius – teko trimis asmenims, tarp jų tarpe ir prelatui Mykolui Krupavičiui (psl.171). Kitame puslapyje rašoma, kad komentuodamas apdovanojimą, *Drauge R. Kriaučiūnas* „su gailėsčiu rašė“, bet neišryškina, kodėl su gailėsčiu. Tas mano

gailėstis dėl to, kad prelatus buvo apdovanotas ne aukščiausiu ordinu, kaip buvo prašoma, o žemesniu. Gal autorė šios ordinų aukštumo „plo-nybės“ ir jas supančios biurokratinės nuostatos per daug neerzina, nes išvadose vėl rašoma, kad prelatus susilaukė Vals-tybinio įvertinimo ir Varsario 16-osios proga jam buvo „suteiktas aukščiausias apdovanojimas – Vyčio Kryžiaus ordino Didysis kryžius“ (psl. 192).

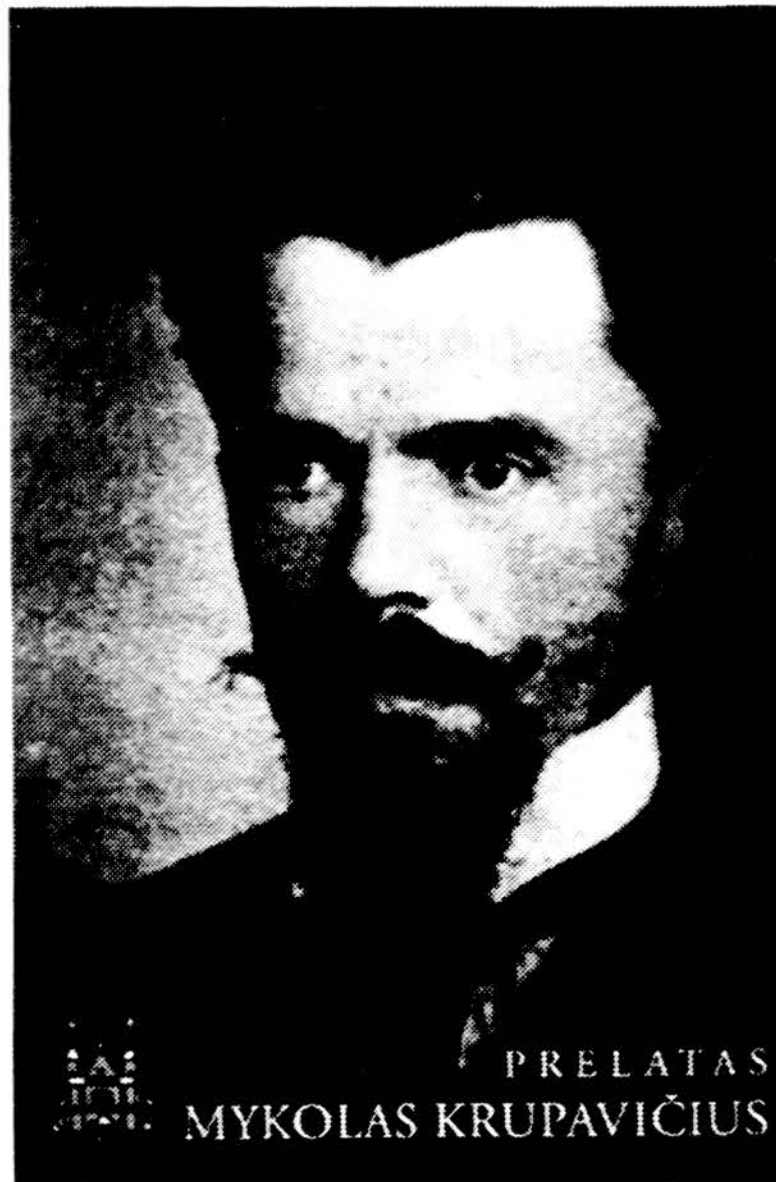
2006 m. lapkričio 22 d. Kaune vyko paskutinis prelato Mykolo Krupavičiaus įamžinimo visuomeninės iniciatyvinės grupės posėdis. „Pateikus darbų ataskaitas iniciatyvinę grupę vieningai nutarė užbaigti darbą“ (psl. 188). Išvadose išvardinta 14 punktų. Vieni jų liečia jau atliktus darbus. Kiti punktai yra

konkretūs siūlymai „kompleksiškai įvertinti M. Krupavičiaus veiklą ir labiau įamžinti jo vardą Lietuvoje...“ (psl. 193).

Paminėta „...didžiulė JAV lietuvių Visuomeninio komiteto veikla ne tik garsinant prelato vardą, bet ir renkant lėšas, organizuojant palaikų perkėlimą į Lietuvą, iškilmingą sutikimą – posėdį Seime ir perlaidojimą Kauno Kristaus Prisikėlimo bažnyčios šventoriuje. Bažnyčios, kurios kadaise šventinant kartinį akmenį iškilmėse dalyvavo ir M. Krupavičius, kurioje įmūrytoje kapsulėje yra ir jo parašas“ (psl. 195).

Knygos sudarytojai yra dr. Edvardas Kriščiūnas ir dr. Aldona Vasiliauskienė. Pirmasis yra Vilniaus pedagoginio universiteto docentas. Jo mokslinių tyrimų kryptis – lietuvių kultūra. Jis buvo vienas iš prel. M. Krupavičiaus vardo garsintojų, apie jį skaitęs pranešimus mokslinėse konferencijose. Antroji autorė yra Šiaulių universiteto ir Lvovo nacionalinio Ivano Franko universiteto vyr. mokslinė darbuotoja. Jos tyrimų kryptis – lietuvių katalikiškas intelektualinis sąjūdis, Lietuvių katalikų mokslo akademijos istorija, lietuvių – ukrainiečių istoriniai kultūriniai ryšiai. Šis stambus straipsnis yra charakteringas jos darbo stiliui. Ji tikrai nuoširdžiai ir kruopščiai viską surenka, surišiuoja ir skaitytojui suprantamai ir pagrįstai pristato. Nors leidinyje to nesakoma, bet reikia spėti, kad ji buvo šio leidinio iniciatorė ir pagrindinė redaktorė, jau tiek daug prisidėjusi prie prel. M. Krupavičiaus įamžinimo.

Užsklandai, citata iš dr. Aldonos Vasiliauskienės straipsnio santraukos: „Pradėti darbai buvę vizijomis – tapo realijomis dėka daugelio žmonių nuoširdaus pasiaukojamo darbo. Žmonių, kuriems prelato Mykolo Krupavičiaus asmenybė buvo brangi ir sava, kurie gilinosi į jo veiklą ir stengėsi kuo plačiau paskleisti žinias apie prelata. Atlikti darbai kelia naujas vizijas, naujas idėjas, skatina naujas viltis bendram darbui“ (psl. 310).♦

apskritai. Galerija tada virsta maža konferencijų sale.

Balandžio-gegužės mėnesiais Magdalenos Stankūnienės galerijoje viešpatavo žymaus tapytojo portretisto Vytauto Ciplijausko dvasia, sklandanti iš jo elegantiškų paveikslų. Mat Vytautas Ciplijauskas yra kilęs iš tų pačių vietų kaip ir Magdalena Stankūnienė, iš Šunskų apylinkių. Onutės Surdokienė šioje galerijoje surengti suvalkiečių išeivijos atstovų dailės darbų parodą. Savo elegiškąją poeziją šių metų gegužės 21 d. čia skaitė iš Čikagos atvykusi poetė Julija Švabaitė-Gylienė, taip ir išėjusi – neišėjusi iš gimtųjų Čyčkų (Vilkaviškio r.). Tuo pat metu Magdalena Stankūnienė turėjo progą pirmą kartą atverti savo galerijos duris ir įsitikinti, kad jos kapitalas, įdėtas į menų įstaigą, duos šimteriopą kultūrinį derlių. Suvalkijos kultūrininkai visada, net ir sovietmečiu, stengėsi paneigti jau tradicija tapusį tik materialine gerove suinteresuoto, taupaus suvalkiečio įvaizdį. ♦

NEJAUGI TAI ODĖ DŽIAUGSMUI?

PRANAS VISVYDAS

Ši rašinių buvau pavadinęs „Gyvenimas, literatūra ir liga“. Bet įsiterpė abejonė ir pakeičiau. Vis tiek sugrįžtu prie pirmųjų minčių — gyvenimo, literatūros ir ligos. Gyvenimą reikia pažinti, įsisąmoninti ir moraliai keisti. Literatūrą daryti tokią, kokios pageidauja kalba, vaizduotė ir esamas laikas. Ligai ištikus, su ja grumtis iki pat pabaigos.

Visa tai įvairiais niuansais atsiveria Jurgos gyvenime ir pomirtinėje eilėraščių knygoje *Odė džiaugsmui*. Šis pavadinimas tėra tik ironiškas iššūkis likimui, viešai skelbiantis: dvasiškai nesu sužlugdyta, esu laiminga. Negalima imti jos pasakymų spaudai. („dar niekada nesijaučiau tokia rami, susitaikiusi su savimi. Dar niekada gyvenimas nebuvo toks šviesus“) kaip jos tikros savijautos traukiančios ligos metu išraiškos. Kai kuriuose eilėraščiuose dega maišto žodžiai prieš esamą būklę... Prieš skausmingą negandą.

Rinkinio eilėraščiai suskirstyti į tris dalis: Čia, Ten, Niekur. Manau, dauguma buvo rašyti jai sergant. Skaitydamas „Čia“ dalies kūrinius: „Skausmą“, „Prieglavio užrašus“, „Psichozės 4. 48“ ciklą, įsivaizduoju, ką ji pergyveno kritiškais momentais. Tai ne herojiškai pakili Beethoven IX simfonijos pabaiga. Tai veikiau Muncho „Riksmas“. Ne džiaugsmingas. Tai visu kūnu jaučiančio individo tragedija, suorkestruota gamtiškos biochemijos galių, dar mums nepavaldžių. Į jų procesus nesikiša jokie dievai. Nors dievais ir netikiu, bet kam nors suversti kaltę visada knieti.

Štai sergančios Jurgos tikrasis skundas: „Viskas/daugiau nebėgaliau/lyg į kampa/įvartytas žvėris/kandžiojuos/staugtu/pasišiaušiu/iš nasrų drimba seilės/esu šlykšti/saugokitės/tikrai neatlaikysite/nusivylimas ir liūdesio/mano žvilgsnio/sprukite kas sau/daugiau nebėgaliau/viskas. (p. 35). O prieš tai ji ramiai eiluoja apie pavasarį, apie gimtadienį, apie sugedimus namų apyvoke, apie ieškojimą dažų paveikslui, vaizduojančiam puolusį angelą. Kaip dailininkė ir prozininkė, ji raiškiai mato būdingiausius tikrovės dalykus, tiksliai juos įvardija. Jos poezija pernelyg konkreti, kupina žinangumo, atvira. Nerasime niūrios mistikos. Dalies „Niekur“ kūriniuose blaiviai samprotaujama net ir religiniais bei kosminiais motyvais. Prozininkės erdvi išmintis neapleidžia jos iki pat „Paskutinio regėjimo“:

*Šiąnakt regėjau mūsų Viešpatį —
Jis atrodė kaip gotikos bažnyčia,
milžiniška rūkų spalvos katedra.
Dievo kūnas buvo sulipdytas
iš gyvos mėsos, akmenų, plytų
ir begalinio skaičiaus ostijų,
kurios netilptų jokiam tabernakulyje.*

Svarūs palyginimai! Netapo ji visiškai budizmo pasekėja. Tik per neilgą savo gyvenimą sukaupė savyje visa, kas yra geriausio ir gražiausio žmonijos religijose.

Jurgos artėjančios mirties dienomis, vasario pirmoje pusėje, baigęs skaityti jos romaną *Miegančių drugelių tvirtovė*, atsinešiau iš bibliotekos amerikiečių poetės Louise Glueck naują rinkinį *Averno*. Mėgstu šios Pulitzer premijos laureatės subtilią lyriką. Kiekvienoje knygoje ji vienu apdainuoja pasirinktą temą. Šįsyk mirties ir gyvybės persipina mitologiniame Persefonės mite. Čia Persefonė yra poetės liūdnoji herojė. Kaip daugeliui Lietuvoje nuo vasario mėnesio tapo Jurga. Tose Louise strofose tarsi išgirdau ir Jurgos balsą. Dingtelėjo mintis apie jos sumitologinimą. Suteikti jai kasmet pavasario metu sugrįžtančios Persefonės būvį. Tegul iki spalio pabaigos pasidžiaugia gyvuojančiu pasauliu, kurį kaip atvira, teisingai savo prozoje yra aprašiusi ir net nutapiusi paveiksluose.

Averno — tai nedidelis kraterio ežeras, 10 mylių į vakarus nuo Neapolio. Senovės romėnai manė, kad čia įžengiama į požeminį mirusiųjų pasaulį. *Averno* eilėse poetės balsas dažnai sutau-

Jurga Ivanauskaitė

ODĖ DŽIAUGSMUI

patinamas su Persefonės balsu. Jos ataidi viena kitą. Štai kelios ištraukos, apytikriai išverstos. „Mirtis negali sužaloti manęs/labiau nei tu esi sužalojęs/mano mielasai gyvenime“. Ar „Maestoso, doloroso,/tai rudens šviesa, nukreipta į mus,/iš tiesų malonu taip pagerbti artėti prie baigmės,/vis kažką tikint“. Ar „Sakoma/yra skilusi žmogaus siela/kadangi nebuvo sukonstruota/priklausyti vien tik gyvenimui“.

Be abejo, Z. Freud idėjų įtakojami poetai atrodo, kad žmonių charakteriai yra ne žmonės

humanistinė prasme, bet dilemų ir sankirčių apraiškos. Sielą sudaro trys dalys: ego, superego ir mįslingasis id. Nėra palaimingos vienvės. Todėl minorinėmis gaidomis yra persmelkti ciklai „Prizmė“ ir „Aidai“. Užkliūnu už sakinio: „Kūnas, tarsi karys, nori drauge su siela grumtis prieš mirtį“.

Aiškiais apmąstymais, kad ir savaip skirtingais, abi poetės yra įdomiai tolygios. Nuotaikomis Jurga žaismingesnė, o Louise lyriškesnė, nukrypusi į mitinius prisiminimus, pokalbius, gamtovaizdžius, į egzistencines ribas. Siekia tiesos išaiškinimo. Žinome, kokia nepaprasta keliautoja buvo Jurga, atskleidusi mums rytų Azijos gyventojų sielos vertybes. O štai ir Louise rašo apie „Persefonę keliautoją“. Bet tai jau mitologinė kelionė, prasižėjusi ankstyvą pavasarį. Ji mato, koks smurtas vyksta žemėje, ir jos buvimas čia yra trumpas. Šoje kelionėje aiškinami Persefonės ryšiai su motina.

Laiške skaičiau, kad per laidotuves Šv. Bernardinų bažnyčioje Jurgos mama dailėtyrininkė Ingrida Korsakaitė, stovėjusi prie karsto, glostė ir glostė velionės rankas, taip pat ir sesuo Rugilė. Ją mylėjo giminaičiai, mylėjo jos kūrybos gerbėjai. „Karste ji atrodė kaip Tibeto vienuolis, su apskusta galvyte, sudžiūvus, juoda suknute ir juodom pirštinais. (...) Kopyčioje visos gėlės netilpo, per visą bažnyčią iš abiejų pusių buvo sustatytos didelės vazos su daugybe rožių, lelijų, orchidėjų, chrizantemų“.

O knygos *Odė džiaugsmui* aplanke panaudota jos nuotrauka — po gėlėta žalia šakele guli jauna moteris, juodai aprengta. Jos sielos gyvybę galima, kaip Persefonę, sugrąžinti cituojant jos mintis, bet šio rašinio pabaigai, manau, pravers bent šie pavieniai žodžiai iš eilėraščių „Taifūno akyje“: „manęs/tenai/nėra/nekvieskit/neatsiliupsiu“. ♦

ROMANO KONKURSAS

Draugo dienraštis skelbia romano konkursą.

Konkurso sąlygos:

konkursui siunčiami tik tie romano rankraščiai,

kurie dar nebuvo skelbti, spausdinti.

Rankraščiai, ne ilgesni kaip 300 psl.,

turi būti parašyti mašinėle ar kompiuteriu lietuviškai.

Romaną pasirašyti slapyvardžiu.

Atskirame voke parašyti pavardę, vardą, telefoną.

Voką užklijuoti ir ant jo parašyti slapyvardį, kartu su rankraščiu atsiųsti šiuo adresu:

Draugas (Romano konkursui),

4545 W. 63rd Street,

Chicago, IL 60629 USA.

Rankraščiai nebus grąžinami. Todėl prašoma pasilaikyti kopiją.

Rankraščiai turi pasiekti *Draugą* iki **2008 m. balandžio 30 d.**

Draugas pasilieka teisę atsiųstą romaną ar jo dalį spausdinti dienraštyje.

Romano tema: laisva, neapibrėžta.

Premijos dydis: 2,000 dolerių.

Mecenatai: Jim ir Gražina Liautaud.

TEKSTO PAPILDYMAS

Kultūros („Motina“, 2007.05.12) pirmo puslapio tekstą keliant į antrą puslapį, buvo išleista sakinio dalis. Čia išspausdinama ta vieta su praleistu tekstu. „Lietuvoje buvo ir tebėra rodomas dėmesys tiek Simon de Beauvoir, tiek Badinter idėjoms, išspausdintoms jų knygoje. Nežinia, kokia yra jų įtaka, kiek ir kaip stengiamasi įgyvendinti jų idėjas“.

ISPRAUSTA EILUTĖ

Kultūros („Margutis“ 1932-2007“, 2007.05.19) pirmame puslapyje Kęstučio A. Trimako parašytas vedamasis užsibaigia šia visiems „Margučio“ darbuotojams skirta padėka: „Ta pačia proga išreiškiame ne tik savo, bet ir lietuvių visuomenės dėkingumą visiems „Margučio“ darbuotojams, kurie savo rūpesčiu, talentais ir darbu užtikrina šios lietuvių radijo programos gyvavimą“. Kiti žodžiai į tą sakinį pateko be autoriaus žinios.

KLAIDOS ATITAIŠYMAS

Kultūros priedo 8 psl. įsivėlė klaida. Interviu su Tadu Kubiliumi išspausdintas netikslus jo vardas. Vietoje Tomo Kubiliaus turi būti Tadas Kubilius. Atsiprašome už apmaudžią klaidą.